

Bijlage VWO
2011

tijdvak 1

maatschappijwetenschappen

tevens oud programma

maatschappijleer

Bronnenboekje

Opgave 1 De functies van politieke partijen

tekst 1

Hoewel Thorbecke ooit 'woeling van partijchap' met weezin beechouwde, zjn politieke partijen sedertdien uit-
gegroeid tot een onmisbaar onderdeel
5 van ons stelsel van representatieve democratie. Politieke partijen die functioneren in een representatieve democratie worden geacht belangrijke functies (kernfuncties) in samenhang te
10 vervullen, bijvoorbeeld de afweging van verschillende meningen en belangen in een coherente visie op de publieke zaak. Dit is een van de meest wezenlijke functies van een politieke partij.

15 De laatste decennia worden de traditionele politieke partijen geconfronteerd met functieverlies: sommige functies – zoals de communicatiefunctie – worden in toenemende mate ook door andere
20 actoren vervuld, en de vervulling van andere functies levert politieke partijen problemen op. Zo hebben veel politieke partijen vooral op lokaal niveau steeds meer moeite met het vinden van ge-
25 schikte kandidaten voor (lokale) lijsten. Het vertrouwen van burgers in politieke partijen is – hoewel vrij constant – stelselmatig lager dan het vertrouwen in bijvoorbeeld de Tweede Kamer, de
30 regering, de televisie en de geschreven pers.

Het ledental van politieke partijen is tussen 1993 en 2003 met ruim 17 procent gedaald. Anno 2009 is nog slechts
35 2,5 procent van de kiesgerechtigden lid van een politieke partij en naar schatting is circa vijftien procent daarvan binnen de politieke partij in enigerlei vorm actief, zodat de verkiezings-
40 programma's en de kandidatenlijsten voor de volksvertegenwoordigingen, op basis waarvan de politieke democratie

en het openbaar bestuur geacht worden te functioneren, door circa 50.000
45 personen uit de totale bevolking worden bepaald.

Waar vroeger politieke partijen de georganiseerde – verzuilde – samenleving representeerden staan zij nu
50 voor de opgave een gefragmenteerde samenleving van gefragmenteerde burgers te representeren en dat is lastig.

Partijen zijn hun 'alleenrecht' op de representatie van het volk kwijtgeraakt. Het gaat om het aan de orde stellen en benoemen van vraagstukken die in de samenleving leven: het oppakken van de problemen en preferenties van
55 groepen in de bevolking, de politieke partij als 'oog en oor' van de samenleving.

Het is de vraag in hoeverre politieke partijen bepaalde bevolkingsgroepen in de politiek vertegenwoordigen en in hoeverre zij niet veeleer het verlengstuk zijn van de partijleiding en (al of niet benoemde) ambtsdragers die draagvlak mobiliseren voor hun opvattingen en
65 kandidaten.
70

Hoe dan ook is het voortbestaan van de representatieve democratie niet denkbaar zonder politieke partijen waarin geregistreeerde leden en donateurs reële invloed uit kunnen oefenen op het programma, kandidatenlijsten en de keuze van de partijleider. De Raad benadrukt dat de voor onze representatieve democratie gewenste en noodzakelijke 'georganiseerde inspraak en tegenspraak' niet alleen gerealiseerd kan worden door politieke

partijen met een traditioneel
verenigingskarakter, maar óók door
85 andersoortige politieke formaties die
geen of weinig leden hebben, maar wel
geregistreerde donateurs.

Die donateurs moeten dan wél reële
invloed uit kunnen oefenen op het
90 programma, kandidatenlijsten en de
keuze van de partijleider.

*bron: de Raad voor het openbaar bestuur (Rob), (2009). Democratie vereist
partijdigheid. Politieke partijen en formaties in beweging.*

Opgave 2 Klimaatconferentie in Kopenhagen

tekst 2

Klimaattop en daarna

**Drie weken voor het begin van de
klimaatconferentie in Kopenhagen
hebben de belangrijkste deelnemers
het verwachtingspatroon drastisch
5 getemperd. Er zal in de Deense
hoofdstad geen gebrek zijn aan
goede bedoelingen om de koolstof-
dioxide-uitstoot komende decennia
terug te dringen. Maar die intenties
10 zullen daar niet uit en te na in een
alomvattende verdragstekst worden
vastgelegd.**

Dit ontnuchterende nieuws kwam af-
gelopen weekeinde uit Singapore, waar
15 de regeringsleiders van de Asia-Pacific
Economic Cooperation bijeen waren.
President Obama van de Verenigde
Staten heeft er, na beraad met onder
anderen zijn ambtgenoten Hu uit China
20 en Medvedev uit Rusland, geconclu-
deerd dat een bindend akkoord onhaal-
baar is. Dat is geen verrassing. Daarop
vooruitlopend sprak het hoofd van het
klimaatbureau van de Verenigde
25 Naties, de Nederlander De Boer, zater-
dag in deze krant dan ook de hoop uit
dat een algemeen akkoord in Kopen-
hagen binnen een half jaar kan worden
omgezet in een juridisch doortimmerd
30 verdrag.

Deze stap terug van Obama is pijnlijk.
Ook voor hemzelf. Anders dan zijn
voorganger Bush, die geen heil zag in
mondiale klimaatbeheersing, mede
35 omdat hij sceptisch was over de urgen-
tie van de 'global warming', heeft
Obama zich wel verbonden aan de
noodzaak tot actie. Maar ook hij heeft
nu moeten inzien dat het verschil
40 tussen zeggen en doen groter is dan
verondersteld.

Dat inzicht is hem niet alleen opge-
drongen door de Senaat, die geen
haast maakt om een eerder door het
Huis van Afgevaardigden nipt aan-
45 vaarde reductiewet in behandeling te
nemen. Het Amerikaanse leiderschap is
ook niet sterk genoeg om andere naties
over de streep te trekken.

En dat moet wel. Zonder medewerking
van opkomende grootmachten als
China, India en Brazilië kan er geen
sprake zijn van een mondiaal beleid.
De Nederlandse uitdrukking 'verbeter
55 de wereld, begin bij jezelf' heeft in de
wereld geen reële betekenis.
Dat wil niet zeggen dat deze nieuwe
industriemachten moeten worden af-
geschreven. Vooral China en India
60 maken zich er al niet meer vanaf met

het argument dat ze pas aan reductie gaan doen als hun welvaart het Amerikaanse of Europese peil heeft bereikt. Ze willen echter wel gelijk oversteken.

65 Dat geldt nog meer voor de echte ontwikkelingslanden. Deze werkelijkheid moet onder ogen worden gezien. Het is niet anders. Dat hoeft geen ramp te zijn. Op een ak-

70 koord dat op papier bindend lijkt, maar het in de praktijk niet is, zit sowieso niemand te wachten. Het lot dat het Kyoto-protocol uit 1997 trof, verdient geen vervolg. Maar dat betekent niet

75 dat er in Kopenhagen maar helemaal geen nieuwe initiatieven hoeven te worden ontplooid.

bron: NRC Handelsblad, 16 november 2009 (hoofdredactioneel commentaar)

tekst 3

'Kopenhagen is geen alles-of-niets-situatie'

Onderstaande tekst is een interview met Yvo de Boer, hoofd van het klimaatbureau van de VN en in die functie coördinator van het onder-

5 handelingsproces tijdens de klimaatop in Kopenhagen. Het interview vond voorafgaand aan de klimaatop in Kopenhagen plaats en ging over zijn verwachtingen voor de klimaat-

10 conferentie.

De doelstellingen voor de grote klimaatconferentie van volgende maand in Kopenhagen zijn naar beneden bij-

15 gesteld. Ook volgens Yvo de Boer, de Nederlander die als hoofd van het klimaatbureau van de Verenigde Naties het onderhandelingsproces coördineert, is er niet meer genoeg tijd om tot een afgerond, juridisch bindend verdrag te

20 komen. Er is nog veel te veel tekst, zegt De Boer, die even in Den Haag is, onder andere om Tweede Kamerleden bij te praten.

"Die tekst kan onmogelijk in zo'n korte

25 tijd omgetoverd worden in een verdrag. Maar het is in Kopenhagen geen alles-of-niets-situatie. Ik denk nog steeds dat er een sterk akkoord komt. Ik denk nog steeds dat we doelstellingen krijgen van

30 industrielanden, helderheid van de grote ontwikkelingslanden en duidelijke

afspraken over de financiering. En ik denk dat we afspraken krijgen waardoor het nieuwe raamwerk onmiddellijk

35 operationeel wordt. Het vertalen daarvan in een juridisch kader zal iets meer tijd vergen – een maand of zes."

Zullen de Verenigde Staten ooit bereid zijn een akkoord te ondertekenen dat

40 *lijkt op het Kyoto-protocol?*

"Waarom niet? Ze hebben ook het klimaatverdrag [uit 1992 in Rio de Janeiro, red.] ondertekend. Dat waren

45 vagere afspraken, die gingen over inspanningsverplichtingen van de industrielanden als geheel. Nu is het veel specifieker. Het Kyoto-protocol is niet door Amerika afgewezen omdat het een internationaal verdrag was, maar

50 omdat ontwikkelingslanden geen doelstellingen hadden en omdat men bang was dat dit schadelijk was voor de eigen economie."

Maar ook aan een nieuw verdrag zijn

55 *grote kosten verbonden en de financiële pijn zal nog steeds niet gelijk verdeeld worden?*

"Dat is waar. Maar de klimaatagenda staat niet langer op zichzelf. Een van

60 de belangrijkste recente impulsen voor klimaatbeleid in Europa was, denk ik, dat Rusland de gaskraan naar Oekraïne heeft dichtgedraaid. Daardoor zijn drie

vraagstukken bij elkaar gekomen:
65 zekerheid over de energievoorziening,
concurrentiekracht en klimaat. Dat is
een gemeenschappelijke agenda
geworden.
Landen zullen zeker op de korte termijn
70 kosten maken en het zal tijd kosten om
de imperfecties (tekortkomingen) op de
internationale markt op te heffen. Maar
in India hebben zeker 400 miljoen
mensen geen toegang tot elektriciteit.
75 Wat je niet hebt, kun je ook niet
reduceren.

Ontwikkelingslanden willen daarom
kijken naar emissies per hoofd van de
bevolking en de historische emissies.
80 We hebben klimaatverandering –
dankzij de wetenschap – een jaar of
vijftien geleden ontdekt als serieus
probleem. Maar toen had het Westen al
honderd jaar van industriële ontwikke-
85 ling en vervuiling achter de rug. Wij zijn
rijk geworden terwijl het probleem nog
niet bestond. Dan kunnen we niet tegen
ontwikkelingslanden zeggen: nu moeten
jullie arm blijven om het probleem op te
90 lossen.”

bron: NRC Handelsblad, 14 november 2009

Opgave 3 Een theoretisch model betreffende de productie van sensatie in televisienieuws

tekst 4

Introductie

- Het gebruik van sensatie in het nieuws is een veel bediscussieerd onderwerp onder zowel journalisten als hun critici. Sensationeel nieuws wordt meestal gezien als zorgwekkend, voornamelijk omdat wordt aangenomen dat sensatie de informatievoorziening aan burgers schaadt. Mocht dat zo zijn, dan wordt het
- 5 voor deze burgers moeilijker hun rol in het democratisch proces te spelen. Dit gegeven maakt het interessant om sensatie in het nieuws te onderzoeken. Hoewel sensatie een aantal malen is bestudeerd binnen de context van de dagbladjournalistiek, gaat de meeste aandacht uit naar de televisiejournalistiek, in het bijzonder het televisienieuws.
- 10 Daarbij is een toename in het gebruik van sensatie aangetoond in landen als de Verenigde Staten, Zweden, Denemarken en Nederland. Gezien de nog steeds prominente rol van het televisienieuws als informatiebron is deze aandacht niet verwonderlijk. Ook deze studie zal zich richten op sensatie¹⁾ in het televisienieuws.

- noot 1 De onderzoekers beschouwen sensatie als een theoretisch begrip dat kenmerken van nieuwsberichten omvat die de aandacht trekken van het publiek. Die kenmerken hebben betrekking op de inhoud (b.v. berichten met een gewelds- of seksuele lading), de audiovisuele vormgeving (b.v. slow motion, beeldovergangen, gebruik van muziek) en de vertelwijze van het bericht (b.v. persoonlijke elementen toevoegen aan een abstract verhaal).

tekst 5

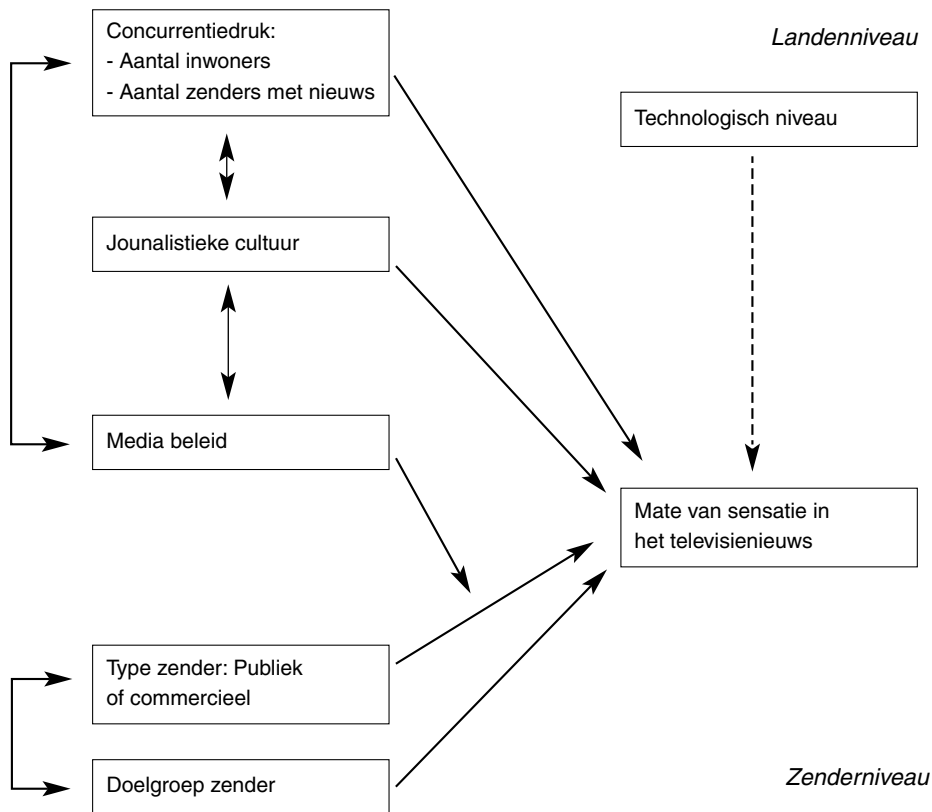
Een theoretisch model van sensatie

- De wetenschappelijke literatuur over de productie van nieuws geeft aanleiding tot het formuleren van verklarende factoren op twee niveaus: het landenniveau en het zenderniveau. (...)
- Op landenniveau is een viertal verklarende factoren te onderscheiden, zoals in
- 5 Figuur 1 te zien is. Een eerste factor op landenniveau is het niveau van de beschikbare *technologie* in een gegeven land op een gegeven moment. (...). In het model is deze factor slechts zijdelings weergegeven. (*met behulp van stippelijntje*)
- De tweede factor op landenniveau is de *mate van concurrentiedruk* op de markt
- 10 voor televisienieuws.
(...)
- De *journalistieke cultuur* is de derde variabele die we op landenniveau onderscheiden. De journalistieke cultuur kan variëren. De balans tussen verslaggeving en redactionele bewerking is hierbij een onderscheidende factor. (...).

- 15 Het *mediabeleid* is de vierde factor die van belang is. Tot het mediabeleid behoort de regelgeving aangaande sponsoring en reclame, en de financiering van publieke zenders.

figuur 1

Een theoretisch model betreffende de productie van sensationeel nieuws

bron van tekst 4, 5 en figuur 1: Mariska Kleemans, Anna van Cauwenberge, Leen D'Haenens en Paul Hendriks Vettehen (2008). Op zoek naar verklaringen voor sensatie in het nieuws. Een vergelijking tussen Nederlandse, Vlaamse, Waalse, en Franse televisiejournals. Tijdschrift voor Communicatiewetenschap, nummer 4.

In deze studie is een theoretisch model opgesteld ter verklaring voor verschillen in sensatie in televisienieuws tussen aanbieders en tussen landen. Het model is aan een eerste test onderworpen middels een kwantitatieve inhoudsanalyse op nieuwsberichten van publieke en commerciële aanbieders uit Nederland, Vlaanderen, Wallonië en Frankrijk.

Opgave 4 Verklaringen voor daling van de criminaliteit

tekst 6

Geluk of wijsheid

In New York ging strenger en gericht optreden van de politie onder burgemeester Giuliani en korpschef Bratton in de jaren negentig gepaard met een spectaculaire daling van de criminaliteit. In Nederland gaat het Veiligheidsprogramma van premier Balkenende en oud-minister van Binnenlandse Zaken Remkes tien jaar later gepaard met een minstens zo indrukwekkende daling van de criminaliteit. (...)

Is de sterke daling in de criminaliteit na 2002 toe te schrijven aan gericht politietoezicht, opsluiten van verslaafde veelplegers en andere maatregelen die onderdeel zijn van het Veiligheidsprogramma of heeft Nederland gewoon geluk gehad?

De vraag naar de oorzaken van de daling in de criminaliteit is nu extra actueel omdat het er om gaat hangen of de ambitieuze doelstelling van het kabinet – 25 procent minder criminaliteit en overlast in het publieke domein in 2010 vergeleken met 2002 – gehaald gaat worden. Er zijn duidelijke tekenen dat de daling in de criminaliteit is afgevlakt. Voor veel delicten is in 2008 geen verdere daling te zien. Politie-statistieken laten enkele stijgingen zien, bijvoorbeeld voor fietsdiefstal. Bovendien is het economisch klimaat omgeslagen van gunstig naar buitengewoon ongunstig – wat waarschijnlijk repercussies heeft voor het aantal diefstallen. Voor zowel beleidsmakers als uitvoerders is de grote vraag hoe de daling is vast te houden. (...) (blz. 5)

We nemen een aantal veelgenoemde verklaringen en analyseren aan de hand van de internationale literatuur in

welke mate deze factoren afzonderlijk een effect kunnen hebben gehad op de ontwikkeling van de criminaliteit. (...) (bladzijde 6)

Als bron van gegevens over veelvoorkomende criminaliteit gebruiken we hoofdzakelijk slachtofferenquêtes. De slachtofferenquêtes geven een betrouwbaarder beeld van de ontwikkeling van de criminaliteit dan de politie-statistieken. (bladzijde 9)

Conclusies

We vatten de recente trends in de veelvoorkomende criminaliteit in vier punten samen: (*hier worden alleen de eerste twee punten genoemd*)

(1) De midden jaren negentig ingezette daling in diefstal versnelde na 2002 en vlakke af rond 2007; trends in verschillende diefstaldelicten kennen sterke overeenkomsten. (...)

(2) Geweld en vandalisme kennen na 2003 een eenmalig forse daling. (...)

Verklaringen gebaseerd op maatschappelijke ontwikkelingen

Weinig maatschappelijke ontwikkelingen wijzen op een criminaliteitsdaling. De inkomensongelijkheid is niet verkleind, verbetering van de positie van tweede generatie allochtonen verloopt moeizaam, terwijl het aandeel van deze groep in de totale bevolking stijgt, voortijdige schoolverlating zonder startkwalificatie blijft een groot probleem, ontbinding van relaties neemt toe, het aantal kinderen dat onder toezicht wordt gesteld stijgt, de mate waarin beide partners werken en daardoor van huis zijn stijgt.

De tweede helft van de jaren negentig kende een aantal voor de ontwikkeling

80 van de criminaliteit gunstige omstandig-
heden: het aantal jongeren nam af, de
werkloosheid daalde sterk terwijl de
arbeidsparticipatie van mannen steeg
en het aantal heroïneverslaafden begon
85 te dalen. Van de laatste twee factoren
is bekend dat zij vooral een drukkend
effect hebben op diefstal en niet op
geweld – precies wat in de jaren negen-
tig is te zien. Na de eeuwwisseling
90 werkt van deze drie gunstige factoren
alleen de daling van het aantal heroïne-
verslaafden door. Voor het verklaren
van de doorgaande daling in de
vermogenscriminaliteit na 2002 is dit
95 dus de enige bekende kandidaat.
In reactie op groeiende (angst voor)
criminaliteit kunnen burgers
beschermingsmaatregelen nemen. Zo
kan een goed slot de kans op succes
100 van een poging tot diefstal verkleinen of
in ieder geval de kosten ervan ver-
hogen. De sterke overeenkomst in
trends in verschillende vormen van
diefstal maakt het minder waarschijnlijk
105 dat toegenomen private preventie de
brede ontwikkeling in de vermogens-
criminaliteit kan verklaren. Dader-
gerelateerde ontwikkelingen vormen
een meer waarschijnlijke verklaring
110 voor overeenkomstige trends in
delicten.

Het Veiligheidsprogramma

Het veiligheidsbeleid in de jaren sinds
2002 is vervat in het Veiligheids-
programma 'Naar een veiliger samen-
115 leving', dat in 2007 is voortgezet met de
nota 'Veiligheid begint bij voorkomen'.
De ingezette beleidsstrategie kent in
totaal 161 individuele maatregelen.
Enkele van de belangrijkste maat-
120 regelen zijn te groeperen in drie kern-
punten:

1) Strenger en gericht politieoptreden

125 Toezicht van de politie moet sterker
gericht zijn op plaatsen en tijdstippen

125 met een verhoogd risico op criminaliteit,
geweld en overlast (hot spots policing).
Dit zijn plaatsen als stations, uitgaans-
gebieden, winkelcentra en onveilige
pleinen en straten. In deze gebieden
130 zijn vaak veel (verslaafde) veelplegers
en risicjongeren actief. Het toezicht
richt zich dus vooral op deze
zogenoemde stelselmatige daders. Bij
het aanpakken van daders werkt de
135 politie samen met andere lokale
partijen, zoals de gemeente en scholen.

2) Intensivering van opsporing, vervolging en sanctionering

140 De politie moet minder zaken met een
opsporingsindicatie laten liggen. In de
periode 2002-2006 moest het jaarlijkse
aantal naar het Openbaar Ministerie
doorgestuurde verdachten met 40.000
omhoog. Een betere doorstroom in de
145 justitiële keten moet er voor zorgen dat
de twee aandachtsgroepen, veelplegers
en criminele jongeren, vroegtijdiger,
sneller en zekerder bestraft worden.
Jongeren moeten sneller een aantal
150 dagen vastzitten, hun eigendommen
worden eerder verbeurd verklaard. Om
de werkdruk van de rechterlijke macht
niet verder te verhogen moet het OM
meer zaken zelf afdoen. De detentie-
155 capaciteit gaat omhoog, onder meer
door het delen van cellen en een
soberder gevangenisregime.

3) Langer opsluiten van (verslaafde) veelplegers

160 Het veiligheidsprogramma koppelt voor
veelplegers een hogere pakkans aan
langere detentie (maximaal twee jaar;
meer precies gaat het om een half jaar
detentie en anderhalf jaar gerichte hulp
165 en zorg). Door veelplegers voortaan
niet uitsluitend te berechten voor het
afzonderlijke delict, maar hun gehele
criminele verleden in de berechting te
laten meewegen, is deze groep lang-
170 duriger van straat te halen.

Opgave 5 Onderzoek naar de relatie muziekvideo's en opvattingen over seksuele relaties onder jongeren

tekst 7

Muziekvideo's en opvattingen over seksuele relaties. Een enquête onder jongeren

Inleiding

Televisie bevat talrijke beelden van seksuele relaties en omdat televisie een belangrijke rol speelt in het leven van jongeren, wordt wel aangenomen dat televisie ook een functie vervult als opvoeder op dit terrein. Het is dan ook niet verwonderlijk dat met enige regelmaat zorg wordt uitgesproken over de rol die televisie en andere media spelen in de beeldvorming bij jongeren over seksuele relaties. De vrees bestaat dat jongeren een vertekend beeld van seksuele relaties krijgen (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2007). Die zorg wordt met name geuit ten aanzien van televisiegenres waarin een duidelijk stereotiep beeld van seksuele relaties zichtbaar is, zoals muziekvideo's van rappers, hiphop- en r&b-artiesten. (...)

Aan de ene kant lijkt het aannemelijk dat dit onder jongeren populaire genre een rol kan spelen in de vorming van de opvattingen over seks. (...) Anderzijds is het denkbaar dat er niet of nauwelijks invloed uitgaat van video-clips, (...).

In het hieronder gepresenteerde onderzoek proberen we meer inzicht te krijgen in de relatie tussen het kijken naar muziekvideo's en diverse typen opvattingen over seksuele relaties. Het onderzoek onderscheidt zich van

35 voorgaande studies omdat er meer relevante variabelen tegelijkertijd worden onderzocht en omdat de operationalisering expliciet zijn toegespitst op muziekvideo's.

40 De eerste groep relevante variabelen zijn de opvattingen over seksuele relaties die in voorgaand inhouds-analytisch onderzoek naar muziekvideo's naar voren komen (Ward, 1995). Deze zijn in te delen in twee 45 typen: (a) opvattingen over de seksuele rollen van mannen en vrouwen – mannen zijn de baas in seksuele relaties en vrouwen gedragen zich als lustobjecten en (b) opvattingen over de 50 vrijblijvendheid van seksuele relaties in het algemeen – seks zou een recreatief tijdverdrijf zijn zonder consequenties.

Een tweede groep relevante variabelen heeft betrekking op de blootstelling aan muziekvideo's. In de studie van Strouse et al. (1994), die werd uitgevoerd onder 458 jongeren van 11-16 jaar, bleek het praten met vrienden over MTV evenals het kijken naar deze clips positief 60 samen te hangen met de acceptatie van ongewenste intimiteiten. De redenering waarom het praten over clips zou samenhangen met seksuele opvattingen is analoog aan de redenering 65 waarom kijktijd van invloed zou zijn. Naarmate men er meer over praat en

meer kijkt is het aannemelijker dat de clips een grotere rol spelen bij het vormen en in stand houden van opvattingen.

Methode

Respondenten en procedure

De variabelen werden geoperationaliseerd in een schriftelijke vragenlijst die werd afgenomen bij 384 leerlingen (61% vrouwen) tussen de 13 en 18 jaar (M = 15,7) op een viertal scholen. Van de respondenten gaf 42% aan dat zij zich tot een andere bevolkingsgroep dan de Nederlandse rekenden (Marokkaans 12%, Turks 12%, Surinaams 7%, Antilliaans 3%, overige 8%). De respondenten zijn afkomstig uit drie leerjaren van vier opleidingstypen, te weten VMBO, HAVO, VWO en MBO. VWO en HAVO zijn algemeen vormen-

85 de opleidingen die voorbereiden op het hoger onderwijs; VMBO en MBO zijn beroepsopleidingen. (...). Voor dit onderzoek zijn de respondenten ingedeeld in twee opleidingsniveaus
90 (VMBO/MBO, n = 205, versus HAVO/VWO, n = 179). De vragenlijsten zijn schriftelijk afgenomen in schoolklassen in aanwezigheid van een docent.

Conclusie

95 Onder jongeren van 13 tot 18 jaar hangen de kijktijd naar en het praten over rap- en hiphopvideoclips enerzijds, positief samen met het onderschrijven van de traditionele ideeën dat mannen seksuele relaties domineren en dat
100 vrouwen zich gedragen als lustobjecten anderzijds.

naar: Hans Beentjes, Ruben Konig en Daphne Krzeszewski (2008). Tijdschrift voor Communicatiewetenschap, nummer 4.